τὴν πραγματοποίησιν τοῦ πόθου αὐτοῦ εἰς ἄλλο ἑλληνικὸν ἔδαφος, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ αἱ ἐλπίδες αὐτοῦ διεψεύσθησαν καὶ ἐποτίσθη ὄχι ὀλίγας πικρίας. Ἂν ὅμως ὁ πρακτικὸς βίος δὲν ἔδωκην εἰς αὐτὸν τὴν προσήκουσαν θέσιν, ἡ ἐπιστήμη ἀνεβίβασεν αὐτὸν εἰς τὸν βασιλικόν της θρόνον. Ὁ σπόρος, τὸν ὁποῖον εἶχε σπείρει εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν του, ἐφύτρωσεν, ἀνεπτύχθη, ἐπολλαπλασιάσθη καὶ ἔφερε πολυτίμους καρπούς. Ὁ Πλάτων διὰ τοῦτο ἔγινεν ὅ,τι ἦτο δυνατόν, καὶ ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Τὸ ὄνειρον τῆς ἰδεώδους Πολιτείας ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανὸν τῶν Ἰδεῶν, ὅπου ἐξησφαλίσθη ἡ θέσις του εἰς τὴν ἀθανασίαν καὶ τὴν αἰωνιότητα. Καὶ ἀφοῦ τὸν ἐπίγειον κόσμον οὐδέποτε ἐθεώρει μόνιμον τοῦ ἀνθρώπου διαμονήν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ μὴ σχηματίσῃ ἰδίαν οἰκογένειαν, ἐπέτυχεν ἐπίζηλον θέσιν εἰς τὴν αἰωνίαν πνευματικὴν ζωὴν διὰ τοῦ μεγάλου ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀφῆκεν.

7. *Ψυχογραφία καὶ Χαρακτὴρ τοῦ Πλάτωνος.*

α') Καθορισμὸς τοῦ θέματος.—Αἱ πληροφορίαι τῶν ἀρχαίων.

«Εἰς τὸν ἄνθρωπον», λέγει ὁ W. von Humboldt [1] «ὅπως καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην ὕπαρξιν, ὑπάρχει πάντοτε κάτι τι, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ αὐτὸν καὶ τὰς ἑκάστοτε καταστάσεις καὶ διαμορφώσεις του, καὶ τὸ ὁποῖον συναποθνήσκει μετ' αὐτοῦ χωρὶς νὰ γίνῃ γνωστὸν εἰς τοὺς ἄλλους. Ἀλλ' ὑπάρχει εἰς αὐτὸν καὶ ἄλλη τις ἰδιότης, διὰ τῆς ὁποίας συνδέεται πρὸς ἰδεολογίαν τινὰ ἐκδηλουμένην σαφέστατα δι' αὐτοῦ, καὶ τῆς ὁποίας ὁ περὶ οὗ πρόκειται ἄνθρωπος ἀποτελεῖ σύμβολον. Δύναταί τις διὰ τοῦτο μάλιστα, εἰς τοιούτους συμβολισμοὺς νὰ στηρίξῃ τὴν διάκρισιν τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ κοινοὶ ἄνθρωποι εἶναι ἁπλᾶ σύμβαλα τοῦ γένους των· οἱ ἀνώτεροι δίδουν εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτὴν τοῦ γένους των τὴν ἀτομικότητά των, παραγομένην ὅμως εὐκόλως ἐκ τῆς ἐννοίας αὐτῆς πάλιν· οἱ δὲ πραγματικῶς μεγάλοι καὶ ἔξοχοι ἄνδρες σ υ μ β ο λ ί ζ ο υ ν μ ί α ν ἰ δ έ α ν, τὴν ὁποίαν συλλαμβάνει τις καὶ κατα-

1. Πρβλ. W. v. Humboldt, Tagebücher II. 452.—Ὁ Wilhelm von Humboldt (Χούμπολντ) (1767—1835) εἶναι ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τοῦ νεωτέρου φιλανθρωπισμοῦ (Humanismus), ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἐπιστημονικῆς Γλωσσολογίας, ἰδεολόγος φιλόσοφος καὶ ὀργανωτὴς τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως ἐν Γερμανίᾳ.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΛΕΝΗ ΜΑΡΗ ΚΕΣΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

νοεῖ μόνον διότι αἱ μεγάλαι αὐταὶ προσωπικότητες παριστῶσιν αὐτὴν ζωντανήν».

Τὴν ἀτομικὴν λοιπὸν αὐτὴν ἰδιοτυπίαν καὶ τὴν διὰ τῆς ἰδεολογίας παριστανομένην μεγάλην προσωπικότητα τοῦ Πλάτωνος πρέπει νὰ ἐξακριβώσωμεν τώρα, ἐάν, μετὰ τὴν ἀνωτέρω γενομένην περιγραφὴν τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς ἀνεπτύχθη καὶ ἔζησε, πρόκηται νὰ ἐμβαθύνωμεν περισσότερον καὶ νὰ παραστήσωμεν τὴν ψυχὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ ὅπως παρουσιάζονται ὑπὸ μορφὴν πυρῆνος κατ' ἀρχάς, καὶ ὅπως ἀναπτύσσονται καὶ διαμορφώνονται εἰς τὸ φυσικὸν καὶ εἰς τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον κατόπιν. Ἡ ὑπὸ μορφὴν πυρῆνος ἰδιότυπος ψυχοπνευματικὴ σύστασις καὶ συγκρότησις τοῦ Πλάτωνος ἀποτελεῖ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ κατ' ἐξοχήν, ἐνῷ αἱ δι' ἀλληλεπιδράσεως πρὸς τὸ περιβάλλον διαδοχικαὶ διαμορφώσεις καὶ ἐξελίξεις ἀπαρτίζουν τὴν ψυχογραμμήν, ὡς ἐχαράχθη διὰ τῶν κατευθύνσεων, ἃς ἠκολούθησαν αἱ φυσικαὶ τάσεις καὶ αἱ κλίσεις τοῦ φιλοσόφου, καὶ διὰ τῶν ἔξωθεν ἐπιδράσεων. Ἡ ἔρευνα καὶ ἐξακρίβωσις ἀμφοτέρων δύναται νὰ δώσῃ πλήρη καὶ τελείαν εἰκόνα τῆς προσωπικότητος. Τοῦτο, διότι, ὅπως εἶναι πλάνη τὸ νὰ νομίζηται ὅτι ἡ ἰδιοφυΐα εἰς τὰ σπάργανα ἀκόμη ἀναπτύσσεται καὶ ὁ χαρακτὴρ παρουσιάζει τελείαν μορφὴν εἰς τὸ νήπιον, οὕτω εἶναι πλάνη καὶ τὸ νὰ πιστεύηται ὅτι ὁ ἀνθρώπινος χαρακτὴρ καὶ ἡ ἰδιοφυΐα εἶναι ἀποτελέσματα τυχαίων ἐπιδράσεων τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῶν ἄλλων ἐξωτερικῶν παραγόντων τῆς ζωῆς. Διὰ νὰ σχηματισθῇ καὶ διαμορφωθῇ μία πνευματικὴ φυσιογνωμία πρέπει νὰ προηγηθῇ γένεσις καὶ ἐξέλιξις ἰδιοτρόπων καὶ ἰδιοτύπων στοιχείων καὶ λειτουργιῶν, ἰδιοτύπων σωματικῶν συγκροτήσεων καὶ ψυχοπνευματικῶν συνθέσεων, αἱ ὁποῖαι, ὅσον κατερχόμεθα πρὸς τὴν μικρὰν ἡλικίαν παρουσιάζονται μᾶλλον ἀμυδραὶ καὶ ὑπὸ δυναμικὴν μορφήν, καὶ ὅσον ἀνερχόμεθα πρὸς τὰς ὡρίμους ἡλικίας ἐμφανίζονται ὡς ἀποκρυσταλλωμένα, τρόπον τινα, γνωρίσματα καὶ συστατικὰ ἑνὸς χαρακτῆρος, μιᾶς σταθερᾶς ἰδιομορφίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Πλάτων ὡς παιδίον φέρει μίαν ψυχοσωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἰδιοτυπίαν, τὴν ὁποίαν ἀναπτύσσει καὶ διαμορφώνει διὰ τῆς ἀλληλεπιδράσεως πρὸς τὸ περιβάλλον. Αἱ διαμορφώσεις τῆς ἰδιοτυπίας αὐτῆς αἴρουν αὐτὸν ἀργότερον εἰς ὕψος ἀνώτερον τοῦ περιβάλλοντος, ὅπου ἀκολουθεῖ τὰς κατευθύνσεις τοῦ πνεύματός του καὶ τὴν φωνὴν τῆς καρδίας του. Ὁ ῥοῦς τῆς ζωῆς παρέ-

ΕΡΓΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠΙΣΤ. ΚΩΣΤΑΣ ΜΕΛΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
ΕΚΔ. Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΑ Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

συρεν αὐτόν, ἀλλὰ μέχρις ὅτου ἀπέκτησε τὴν δύναμιν διὰ νὰ ἀκολουθήσῃ κατεύθυνσιν ἀντίθετον πρὸς τὸ ῥεῦμα. Ἡ δύναμις δ' αὕτη, καίτοι δι' ἀλληλεπιδράσεων πρὸς τὸ περιβάλλον ὑποβοηθηθεῖσα εἰς τὴν ἀνάπτυξίν της, προέκυψε κυρίως ἐκ τῆς ψυχοσωματικῆς ἀρχικῆς συστάσεως καὶ ἐκ τῆς γενικῆς προδιαθέσεως τοῦ Πλάτωνος. Διὰ τοῦτο οὗτος δὲν ὑπῆρξεν ὁ συνήθης τύπος πολίτου τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οὔτε δὲ καὶ εἶχε τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἰδεολογίαν ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν αὐτοῦ.

Ἀλλὰ μία τοιαύτη παράστασις τῆς ἰδιοτύπου ψυχοσωματικῆς καὶ πνευματικῆς συνθέσεως, καὶ τῆς λαβούσης χώραν ἐξελίξεως καὶ διαμορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Πλάτωνος, παρουσιάζεται ὄχι ὀλίγον δύσκολος, διότι τίθεται τὸ ζήτημα ποῦ θὰ βασισθῶμεν καὶ τί θὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν διὰ νὰ ἐξακριβώσωμεν τὴν ψυχοσύνθεσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ φιλοσόφου. Οἱ παλαιοὶ βιογράφοι, ὄχι μόνον δὲν συμφωνοῦν ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ παρουσιάζουσι τοιαύτας ἀντιθέσεις ὡς πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Πλάτωνος, ὥστε νὰ διαιρῶνται τοιουτοτρόπως εἰς δύο ἀντίθετα στρατόπεδα. Ἐκ τούτων, τὸ μὲν ἕν, ἀπὸ τοῦ Σπευσίππου καὶ δι' ὅλων τῶν κατόπιν Πλατωνικῶν καὶ νεοπλατωνικῶν βιογράφων, θεοποιεῖ τὸν Πλάτωνα, ἐνῷ τὸ ἄλλο, διὰ βιογράφων ἀνηκόντων πρὸ πάντων εἰς τὴν Περιπατητικὴν καὶ εἰς ἄλλας Σχολάς, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀριστοξένου, μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Θεοπόμπου, μαθητοῦ τοῦ Ἰσοκράτους, τοῦ Τιμαίου τοῦ Λοκροῦ κλπ., προσπαθεῖ νὰ καταρρίψῃ τὸ κῦρος καὶ τὴν ἠθικὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Πλὴν δὲ τούτου καὶ ἡ βιογραφικὴ μέθοδος ἀμφοτέρων τούτων τῶν μερίδων, ὡς πρωτόγονος καὶ στηριζομένη εἰς κοινὰς καὶ συνήθεις γενεαλογικὰς συσχετίσεις, καὶ εἰς περιγραφὰς συνηθειῶν καὶ πράξεων—ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου ἄνευ ἐλέγχου καὶ κατ' ἐπίδρασιν ὑποκειμενικήν, οὐδεμίαν ἐγγύησιν παρέχει περὶ τῆς ἀληθείας, εἴτε τῶν ὑπέρ, εἴτε τῶν κατὰ τοῦ Πλάτωνος. Ἡ αὐτὴ δυστυχῶς τακτικὴ καὶ μέθοδος ἐπικρατεῖ καὶ εἰς σχετικὰς ἐργασίας τῶν Ἀλεξανδρινῶν κατόπιν, ἀπὸ τοῦ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως [1]). Αἱ περίφημοι τούτων «Εἰσαγωγαί» αἱ

1. Ὁ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς (285 π.Χρ.) ὀργανωτὴς τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Βιβλιοθήκης. Βιογραφικὰς ἐργασίας Ἀλεξανδρινῶν ἔχομεν καὶ τοὺς «Πίνακας τῶν ἐν πάσῃ παιδείᾳ διαλαμψάντων» κλπ. τοῦ Καλλιμάχου τοῦ ἐκ Κυρήνης (310 π. Χρ.), τὰς χρονογραφίας τοῦ Ἐρατοσθένους (276—194 π. Χρ.), τὰ «Χρονικὰ» τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν Ἀπολλοδώρου (145—120 π. Χρ.), τοὺς «Βίους» Ἑρμίππου (200 π.Χρ.), τοὺς «Βίους» Σατύρου

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΛΟΓΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑθηγητής Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΙΩΑΝΝΙΝα Κ.τ.Π. 2006

ὁποῖαι προὐτάσσοντο ἐκδόσεων καὶ Σχολίων διαφόρων συγγραφέων, ἀπετέλεσαν πηγὰς βιογραφικὰς διὰ τοὺς μεταγενεστέρους. Τοιουτοτρόπως ἡ βιογραφικὴ αὐτὴ μέθοδος συνεχίζεται εἰς τὰς δύο παραλλήλους κατευθύνσεις, ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ Πλάτωνος, αἱ ὁποῖαι καταλήγουν εἰς τὸ ἔργον Διογένους τοῦ Λαερτίου «Βίοι καὶ γνῶμαι τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ εὐδοκιμησάντων», κατὰ τὸν τρίτον μετὰ Χρ. αἰῶνα, εἰς τοὺς «Δειπνοσοφιστὰς» τοῦ Ἀθηναίου (200 μετὰ Χρ.), εἰς τὰς «Ἀττικὰς νύκτας» κλπ. ὁπόθεν ἀρύονται οἱ μετέπειτα βιογράφοι.

Λαμβάνοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν τὰς τοιαύτας πηγάς, εἶναι ἀδύνατον, λόγῳ τῶν ἀντιφάσεων καὶ τῶν ἀντιθέσεων, νὰ σχηματίσωμεν ὀρθὴν ἰδέαν περὶ τοῦ πραγματικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Πλάτωνος. Μᾶλλον περὶ τῶν διαθέσεων πρὸς τὸν Πλάτωνα τῶν οὕτω χραρακτηρολογούντων πληροφορούμεθα. Ἐνῷ δηλαδὴ παρὰ τῶν ὀπαδῶν καὶ φίλων του ὁ Πλάτων παριστάνεται ὡς ξένος πρὸς τὸν κοινὸν ἡδονισμὸν καὶ πρὸς τοὺς κοινοὺς ἔρωτας, καὶ τὰ εἰς τὸν Σουΐδαν ἀναφερόμενα σχετικῶς προδίδουσιν ἀντιλήψεις τοῦ μεταγενεστέρου Νεοπλατωνισμοῦ καὶ τοῦ ἀσκητισμοῦ, παρὰ τῶν ἀντιθέτων παριστάνεται ὡς ἐρωτοπαθής, φιλήδονος, ἔχων κοινὰς ἐρωτικὰς σχέσεις (Διογέν. Λαερτ. 29, Αἰλιαν. Ποικίλ. ἱστορ. Υ, ΙΥ, Ἀθην. Δειπνοσ. XIII 589). Ἐπίσης κατηγόρουν τὸν Πλάτωνα ὡς φιλάργυρον, ὡς ἄπληστον, ὡς φιλόνικον, ὡς μικροπρεπῆ (Διογ. Λαερτ. 1 II, 9 VI) ὡς μαλθακὸν καὶ κοιλιόδουλον, τὸν ὁποῖον αἱ Τράπεζαι καὶ ἡ μαγειρικὴ δῆθεν προσείλκυσαν εἰς Σικελίαν. Ταῦτα δὲ ἐνῷ ἔχομεν τοὺς Διαλόγους καὶ τὰς ἐπιστολάς, ὅπου ἐκδηλώνεται ἡ ἀνωτέρα καὶ αὐστηρὰ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως—ἠθικὴ τοῦ Πλάτωνος, ἐνῷ ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ στρατηγοῦ Τιμοθέου περὶ λιτότητος τῶν δείπνων ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ! Παριστάνουν αὐτὸν ὡς ὑπεροπτικόν, φιλέκδικον, πείσμονα, ἐγωϊστήν, καὶ ἐξ ἄλλου οἱ διάλογοι αὐτοῦ (Γοργίας 512c, Πολιτεία VI 490θ, Νόμοι III 689 κλπ.), ὅπως καὶ ἄλλαι πηγαὶ (Πλουτάρχου, Δίων 19, Περὶ παίδ. ἀγωγῆς 14, Διογεν. Λαερτ. III, 38, Σενέκα de ira II, 21 κλπ.) ἀποδεικνύουν πανηγυρικῶς τὴν σεμνότητα, τὴν εὐγένειαν, τὴν σωφροσύνην, τὴν προσήνειαν, τὴν καλοσύνην, τὴν μειλιχιότητα τοῦ φιλοσόφου. Ὁ Ἀθήναιος (Δει-

---

(221 π. Χρ.) κλπ. Εἰς ταύτας δύναται νὰ συγκαταλεχθῇ καὶ ἡ ἀγνώστου συγγραφέως: «Ἀριστιππος περὶ παλαιᾶς τρυφῆς» καὶ ἡ σχετικὴ ἐργασία Ἀντιγόνου τοῦ ἐκ Καρύστου (225 π.Χρ.) κλπ.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑθηγητής Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

πνοσοφ. 11,508) μᾶς πληροφορεῖ ὅτι κατὰ Θεόπομπον τὸν Χῖον, ὁ Πλάτων ἐξεμεταλλεύθη τὰς ἐργασίας ἄλλων ('Αριστίππου «Διατριβάς», τοῦ 'Αντισθένους, τοῦ Βρύσωνος), ὅτι δὲ τὴν περὶ ἀθανασίας ψυχῆς θεωρίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὴν 'Ιλιάδα τοῦ 'Ομήρου, ὅπου γίνεται τοιοῦτος λόγος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου. Εἰς τὸν Σάτυρον (Βίοι) ἀναφέρεται ὅτι ἠγόρασεν ἀντὶ μεγάλου χρηματικοῦ ποσοῦ συγγράμματα τοῦ Πυθαγορείου Φιλολάου καὶ ἀντέγραψεν ἐξ αὐτῶν. "Αλλοιπάλιν λέγουν ὅτι ἠγόρασε τὰ συγγράμματα τοῦ Δημοκρίτου, τὰ ὁποῖα ἀντέγραψε καὶ κατόπιν ἔκαυσε διὰ νὰ μὴ ἀνακαλυφθῇ ἡ λογοκλοπία. Κατ' ἄλλους (Διογ. Λαερτ. III 37, 57) ἀντέγραψεν ἔργον τοῦ Πρωταγόρου εἰς τὸν «Τίμαιον» ἢ εἰς τὴν «Πολιτείαν», ὁ δὲ Πορφύριος καὶ ὁ Εὐσέβιος λέγουσιν ὅτι εἰς τὸν Πρωταγόραν ὀφείλει τὰς ἀναιρέσεις τῶν 'Ελεατικῶν θεωριῶν. 'Ο "Αλκιμος (Διογ. Λαερτ. III, 9) λέγει ὅτι τὰς βάσεις τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος ἔλαβεν ἀπὸ τὸν 'Επίχαρμον. 'Αργότερον κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἐποχὴν καταβάλλεται προσπάθεια νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ὁ Πλάτων ἀντέγραψεν πολλὰ ἀπὸ τὰς 'Αγίας Γραφάς, καὶ μάλιστα ὅσα περιλαμβάνονται εἰς τοὺς διαλόγους αὐτοῦ «Φαίδωνα» καὶ «Γοργίαν». Καὶ τοῦτο δ' ἐνῷ ἄλλοι πατέρες τῆς 'Εκκλησίας ἐθεώρουν αὐτὸν θεῖον καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Διαλεκτικῆς αὐτοῦ ἐθεολόγουν.

'Η βυζαντινὴ περίοδος καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς 'Αναγεννήσεως κατόπιν, δὲν προσέθεσαν νέον τι εἰς τὴν βιογραφίαν καὶ τὴν χαρακτηρολογίαν τοῦ Πλάτωνος. 'Αμφότεραι εἶχον ὡς βάσιν τὸν Διογένην τὸν Λαέρτιον, τὸν Αἰλιανόν, τὸν (ψευδο) 'Ησύχιον, καὶ τὸν Σουΐδαν (1000 μ.Χρ.) Μόνον μετὰ τὴν ἐποχὴν τῆς 'Αναγεννήσεως, διὰ τοῦ Marcilius Ficinus καὶ διὰ τῶν ἄλλων βιογράφων, ἠτόνησαν καὶ ἐξησθένησαν αἱ κακαὶ περὶ Πλάτωνος κρίσεις, ἔλαβον δὲ μεγαλυτέραν δύναμιν καὶ ἐπικράτησιν αἱ ἐξιδανικεύουσαι καὶ ἀνυψοῦσαι τὸν Πλάτωνα τοιαῦται. Καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἐπεκράτησεν ἡ ἰδία ἀρχὴ διὰ τοῦ κλασικισμοῦ καὶ φιλανθρωπισμοῦ (Humanismus). 'Ο Πλάτων ὅμως ἐθεωρεῖτο ἀνωτέρα προσωπικότης καὶ μοναδική, ἕνεκα τοῦ περιεχομένου τῶν συγγραφῶν καὶ Διαλόγων του. Δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη ἐξακριβώσεως τῆς ψυχοπνευματικῆς τοῦ φιλοσόφου ἰδιοτυπίας, ἵνα διὰ ταύτης ἑρμηνευθῇ τὸ περιεχόμενον, ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ τέχνη τῶν Διαλόγων. Τοιοῦτον ζήτημα ἐτέθη κατ' ἀρχὴν ἀφ' ὅτου ὁ C. Fr. Hermann ἀνεκάλυψεν ὅτι ἡ σειρὰ τῶν Διαλόγων προδίδει λαβοῦσαν χώραν πνευματικὴν ἐξέλιξιν. 'Από τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόν-

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΚΑθηγητής ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗΣ: Δρ Α.Π.Θ. Κ. Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τος αἰῶνος ἀπησχόλησε τὴν ἐπιστήμην τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀλλὰ πάλιν μόνον χάριν προσδιορισμοῦ τῆς σειρᾶς τῶν Διαλόγων. Μόνον δ' ἀπὸ τῆς τελευταίας δεκαετηρίδος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος προέκυψεν καὶ ἡ ἀνάγκη ἐξακριβώσεως τῆς ψυχοπνευματικῆς συνθέσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Πλάτωνος, ἵνα ἀπὸ καὶ διὰ τούτων ἑρμηνευθῇ ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ καὶ τὸ μέγα ἔργον. Εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς νεωτέρας ἐξελίξεως τῆς ἐπιστήμης τὸ νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὸ ἔργον ὡς ἐκδήλωσιν ἰδιοτύπου ψυχοπνευματικῆς συνθέσεως καὶ λειτουργίας καὶ διὰ τούτων νὰ φροντίζῃ νὰ ἑρμηνεύῃ καὶ κατανοῇ αὐτό. Τὴν ἀρχὴν τοιαύτης ἐρεύνης καὶ νεωτέρου τρόπου προσανατολισμοῦ εἰς τὰ κατὰ τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνισμὸν ἐσημείωσεν ὁ Βιλαμόβιτς φὸν Μέλλεντορφ διὰ τοῦ περὶ Πλάτωνος ἔργου αὐτοῦ (Wilamowitz Platon: 1919) καὶ ἐντεῦθεν ἀρχίζουν αἱ νεώτεραι καὶ σύγχρονοι κατευθύνσεις καὶ ἔρευναι.

Ὅπως λοιπὸν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀποδεικνύεται, αἱ βιογραφίαι καὶ αἱ πληροφορίαι τῶν παλαιῶν περὶ τοῦ Πλάτωνος, ἐλάχιστα, ἂν μὴ οὐδόλως, δύνανται νὰ βοηθήσωσιν εἰς τὴν ψυχογραφίαν καὶ εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν καὶ παράστασιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ φιλοσόφου κατὰ τρόπον ἱκανοποιοῦντα τὰς σύγχρονους σχετικὰς ἀντιλήψεις καὶ τὴν σημερινὴν ἐπιστήμην. Διὰ τοῦτο εἰς τοὺς Διαλόγους μᾶλλον καὶ εἰς τὰ μεταξὺ τῶν γραμμῶν τῶν Διαλόγων αὐτῶν περιλαβανόμενα πρέπει νὰ προστρέξωμεν ὡς εἰς ἀληθῆ καὶ πραγματικὴν βάσιν. Οἱ Διάλογοι καὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Πλάτωνος, μάλιστα τώρα μετὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν, περιέχουσι πολυτίμους πληροφορίας σχετικάς, δυναμένας νὰ χρησιμεύσωσι καὶ ὡς μέσον συγκρίσεως καὶ ἐλέγχου καὶ τῶν εἰρημένων βιογραφιῶν.

β') *Οἱ πυρῆνες καὶ τὰ γενικὰ γνωρίσματα τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Πλάτωνος.*

Γενικῶς, αἱ διαρκεῖς τάσεις πρὸς τὸ τέλειον καὶ πρὸς τὰ ἰδεώδη, ἡ προσπάθεια ἀνακαλύψεως παντοῦ καὶ πάντοτε τῆς οὐσίας τῶν πραγμάτων, ἡ μὴ ἱκανοποίησις ἀπὸ τὸ φαινόμενον καὶ τὴν ἐπιφάνειαν, ἀποκαλύπτουν τοῦ Πλάτωνος τὴν ψυχικὴν ὑγείαν, τὴν ἠθικὴν δύναμιν, τὴν ἐσωτερικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰς ἀνωτέρας προθέσεις. Ταῦτα δὲ πάντα παρουσιάζουσιν αὐτὸν ἀναμφιβόλως θειότερον, παρὰ ὁ μῦθος ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, ἢ ὅτι δι' ὀνείρων καὶ σημείων εἶχε προαναγγελθῇ ἡ γέννησις καὶ ἡ μέλλουσα αὐτοῦ σταδιοδρομία. Τὸ γεγονὸς ὅτι

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΙΔΡΥΜΑ ΜΙΛΤΟΝ ΒΑΡΔΙΝΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑθΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΑΤΣΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ὁ Πλάτων, χάριν διαδόσεως τῆς Ἰδεολογίας του, καὶ χάριν ἀνακαινίσεως τοῦ κοινωνικοῦ καὶ τοῦ πολιτειακοῦ βίου πρὸς τὸν σκοπὸν ἑδραιώσεώς του εἰς τὰς ἀληθεῖς καὶ πραγματικὰς ἠθικὰς βάσεις, ἀντέστη πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν ἔθος καὶ πρὸς τὴν λαϊκὴν μᾶζαν, πληροφορεῖ ἀρκετὰ περὶ τῆς μεγάλης αὐτοῦ βουλήσεως καὶ ἐνεργητικότητος, αἵτινες ἐξυπηρέτουν μεγάλην διάνοιαν. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς φιλοσοφίας ἐν Ἀθήναις, καὶ ἡ διὰ ταύτης διαμόρφωσις παντὸς ὅ,τι ὑπῆρχεν δυναμικῶς εἰς τὸ βάθος τῆς πνευματικῆς ζωῆς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, προδίδουσι τὴν δημιουργικότητα τοῦ φιλοσόφου, ἄνευ τοῦ ὁποίου αἱ Ἀθῆναι, μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, θὰ εἶχον βυθισθῇ ἀπὸ πνευματικῆς ἀπόψεως εἰς τὴν ἀφάνειαν καὶ τὴν λήθην. Αἱ ἐκδηλώσεις αὐταὶ μεγάλης διανοίας, μεγάλης βουλήσεως καὶ ἐνεργητικότητος, ἀφθάστου δημιουργητικότητος, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Πλάτων δὲν κατεῖχε ταύτας ἐκ γενετῆς, σημαίνουν ὅτι ἔλαβε χώραν ἐσωτερικὴ ἐν αὐτῷ ζύμωσις καὶ ἀλληλεπίδρασις, καθ' ἣν ἡ ψυχοπνευματικὴ αὐτοῦ σύνθεσις, ἡ προσωπικότης, ἀνέπτυξεν ἀντοχήν, δύναμιν, πραγματοποιήσασαν τὴν λύτρωσιν αὐτοῦ καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ παντὸς κοινοῦ καὶ ἐλαττωματικοῦ, ὅπερ παρουσίαζε τὸ περιβάλλον τὸ κοινωνικόν. Καὶ ἡ ἐσωτερικὴ αὐτὴ ζύμωσις μετὰ τοῦ προϋποτιθεμένου ἀγῶνος πρὸς ἑαυτόν, διακρίνεται εἰς τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τοῦ φιλοσόφου, μόλονότι οὐδαμοῦ οὗτος κάμνει λόγον περὶ αὐτῆς. Πολλὰ ἔπρεπε νὰ ἀποβάλῃ καὶ ἀπομάθῃ, ἐπὶ πολὺ δ' ἔπρεπε νὰ ἀσκηθῇ καὶ γυμνάσῃ ἑαυτὸν διὰ νὰ ἀκούῃ τὴν φωνὴν τῆς καρδίας του καὶ κρίνῃ οὕτω τὸ ὑπάρχον καὶ δεδομένον.

Παρακολουθοῦντες τὰ κατὰ τὴν ζύμωσιν καὶ ἐξέλιξιν αὐτὴν εἰς τὴν γραμμὴν τῆς ζωῆς τοῦ Πλάτωνος, εὑρίσκομεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὡς πυρῆνα ἐξελίξεως καὶ ὡς βάσιν καὶ προδιάθεσιν, ψυχοφυσικὴν συγκρότησιν τοῦ φιλοσόφου τελείαν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Σωματικὴν κατασκευὴν παρουσιάζουσαν τὴν εἰκόνα ἀθλητοῦ μᾶλλον διὰ τῶν πλατέων ὤμων, διὰ τοῦ στήθους, διὰ τῆς κεφαλῆς μὲ τὸ πλατὺ μέτωπον, διὰ τῶν ἄκρων. Πρὸς τὴν τοιαύτην σωματικὴν κατασκευὴν συνδυάζονται ἡ κανονικότης, ἡ ἁρμονικότης, ἡ ὡραιότης καὶ ἡ ὑγεία, αἱ ὁποῖαι ἀφίνουν νὰ ἐννοηθῇ ὅτι τὰ αἰσθητήρια ὄργανα ἐλειτούργουν τελειότατα καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ τι τὸ ἐλαττωματικόν, δυνάμενον ἐνσυνειδήτως, ἢ ὑποσυνειδήτως νὰ ἐπηρεάζῃ τὴν διάθεσιν τὴν κεντρικὴν καὶ συνολικήν, ἥτις κανονίζει τὴν λειτουργίαν καὶ τῆς διανοήσεως, καὶ τῆς βουλήσεως, καὶ τοῦ συναισθηματικοῦ βίου, καὶ διὰ τούτων τὰς σχέσεις καὶ ἀλληλε-

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΑΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑθ. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΠΕΤΣΙΟΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΑΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑθ. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΠΕΤΣΙΟΣ 2006

πιδράσεις πρὸς τὸν ἔξω κόσμον. [1]) Ὑπὸ τοιούτους ὅρους βεβαίως δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ κυριαρχῇ εἰς τὸν Πλάτωνα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ φυσικὴ ἐκείνη χαρὰ καὶ εὐδιαθεσία, ἡ ὁποία, μετὰ τῆς βαθείας συναισθήσεως καὶ τῆς τάσεως πρὸς ὅ,τι ὡραῖον καὶ τέλειον, συνετέλει ἀναμφιβόλως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐνεργητικότητος διὰ πᾶν τὸ ὡραῖον καὶ ὑψηλόν. Ἐννοεῖται ὅτι τοῦτο προύκάλει ἐν αὐτῷ καὶ τὴν ἀποστροφὴν πρὸς ὅτι κακὸν καὶ αἰσχρόν. Εἰς τὰ «Προβλήματα» τοῦ Ἀριστοτέλους ἀναφέρεται ὅτι ὁ Πλάτων ἦτο μελαγχολικός. Ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλων τῶν μεγάλων ποιητῶν καὶ τῶν φιλοσόφων καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Σωκράτους ἐλέγετο ὅτι ἦσαν μελαγχολικοί, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπει νὰ λάβωμεν ἄνευ ἐπιφυλάξεων τὴν πληροφορίαν αὐτὴν ὑπ' ὄψιν. Εἶναι ὅμως ἐκτὸς ἀμφιβολίας ὅτι ὁ Πλάτων διὰ τῆς αὐτοδιαπλάσεως καὶ τῆς ἀσκήσεως εἶχε μεταβάλῃ κατόπιν τὴν συνολικὴν ἐμφάνισίν του καὶ εἶχε δημιουργήσει δευτέραν φύσιν. Ὡς ἀνὴρ καὶ γέρων παρουσιάζεται σοβαρός, σεβάσμιος καὶ μὲ μεγάλην καρδίαν, ἀγαπώμενος ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του καὶ τιμώμενος καὶ θαυμαζόμενος ἀπὸ τοὺς ξένους καὶ ἀπὸ τὸν πολὺν κόσμον. Ἀλλ' ἡ σοβαρότης αὐτὴ καὶ ἐπιβλητικότης ἡ παρουσιάζουσα αὐτὸν μᾶλλον μελαγχολικόν, δὲν ἦτο ἐκ φύσεως δεδομένη εἰς τὸν Πλάτωνα. Εἰς τοὺς Διαλόγους τῆς πρώτης περιόδου παρουσιάζεται συχνὰ μεγάλη εὐδιαθεσία, τάσις πρὸς εἰρωνείας καὶ ἀστεϊσμοὺς καὶ εἰς τὸν διάλογον «Γοργίαν» ἐκδηλοῦται διάθεσις, τὴν ὁποίαν δὲν ἀπαντῶμεν εἰς ἄλλους διαλόγους κατόπιν συγγραφέντας.

Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι ὁ Πλάτων ἔχων βαθεῖαν συναίσθησιν τῆς σχέσεως μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς ἐφρόντιζε

---

1. Τὴν πλατύτητα τοῦ μετώπου ἀναφέρει ἤδη ὁ Νεάνθης (240 πρ. Χρ.) ἐν Διογ. Λαερτίῳ (III, 4), ὁ δ' Ὀλυμπιόδωρος ἀναφέρει ὅτι ὅλαι αἱ παραστάσεις καὶ ἀπεικονίσεις τοῦ Πλάτωνος παρουσίαζον αὐτὸν μὲ ἀσυνήθη σχεδὸν πλατύτητα στήθους καὶ μετώπου.—Ἀπὸ τὸν Ἐπίκτητον (Diss I, 8) πληροφορούμεθα ὅτι ἦτο «ὡραῖος καὶ ῥωμαλέος».—Ὁ Σιμπλίκιος δ' ἀναφέρει (Phys. 772, 290) ὅτι εἶχε ὡραίαν καὶ κανονικὴν ῥῖνα καὶ ὡραίους ὀφθαλμοὺς καὶ μεγάλους: «εὔρις πλατὺς τὸ σῶμα καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς».—Κατὰ Διογένην τὸν Λαέρτιον (III, 5) εἶχε λεπτὴν καὶ ἀδύνατον φωνήν, καὶ κατὰ τὸν Πλούταρχον ἡ κεφαλὴ τοῦ Πλάτωνος ἔκλινεν ὀλίγον πρὸς τὸν δεξιὸν ὦμον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐφρόντιζον νὰ μιμῶνται καὶ ἄλλοι, ὅπως ἄλλοι πάλιν ἐφρότιζον νὰ ἀπομιμῶνται τὴν τραυλότητα τοῦ Ἀριστοτέλους, διὰ νὰ φαίνωνται ὅμοιοι πρὸς τοὺς μεγάλους ἄνδρας, οὓς ἐμιμοῦντο.

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Ν. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ. Δ.Ε.Π. Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

πάντοτε διὰ τὴν ὑγείαν καὶ ἀκμὴν τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον, ὅπως ἀναφέρει εἰς τὸν «Τίμαιον» καὶ εἰς ἄλλους διαλόγους του, ἐθεώρει δοχεῖον καὶ ὄργανον τῆς ἀθανάτου οὐσίας, τῆς ψυχῆς, καὶ ἐπίστευεν ὅτι μόνον ὅταν εἶναι ὑγιὲς καὶ ἀκμαῖον δύναται τὸ σῶμα νὰ ὑπηρετῇ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα ὅσον καὶ ὅπως πρέπει. Ὅταν εἶναι ἀσθενὲς καὶ ἄρρωστον, ὄχι μόνον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐπηρεάζει τὰς ψυχικὰς (τῶν αἰσθήσεων) καὶ τὰς διανοητικὰς λειτουργίας, συντελοῦν οὕτω καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν ἐξασθένησιν (Τίμαιος 88α). Περὶ τῆς ὑγείας, ἧς ἔχαιρε μαρτυροῦσι καὶ κρίσεις του περὶ τῶν ἰατρῶν ἐν τῇ Πολιτείᾳ (407β) καὶ ἐν τῷ Τιμαίῳ. Διὰ τῆς Γυμναστικῆς ἐφρόντιζε διὰ τὴν ὑγείαν καὶ ἀκμὴν τοῦ σώματος καὶ διὰ τῆς Μουσικῆς ἐφρόντιζε διὰ τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς. Κατά τινα πληροφορίαν τοῦ Δικαιάρχου (Διογ. Λαερτ. III, 4) ἐνίκησεν εἰς τοὺς ἰσθμικοὺς ἀγῶνας, ὅπως δὲ μᾶς πληροφορεῖ χωρίον τῶν «Νόμων» (814θ) αὐτοῦ, καὶ γέρων ἀκόμη ἠσχολεῖτο εἰς τὴν πάλην. Ἔμαθεν ἐνωρὶς νὰ ἱππεύῃ ὡς ἀνήκων εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱππέων, αἱ εἰς τὸν διάλογον ὅμως «Φαῖδρον» (253 θ) περιλαβανόμεναι γνώσεις περὶ ἵππων ἀφίνουν νὰ ἐννοηθῇ ὅτι δὲν ἐπεδίδετο εἰς τὴν ἱππασίαν μόνον καὶ μόνον χάριν τῆς στρατιωτικῆς του ὑποχρεώσεως.

Ὁ μαθητὴς καὶ διάδοχος τοῦ Πλάτωνος εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Σπεύσιππος ἐξαίρει τὴν μεγάλην καὶ εὐρεῖαν ἀντίληψιν, τὴν μνήμην, τὴν ὀξύνοιαν καὶ τὰς ἄλλας πνευματικὰς ἀρετὰς τοῦ θείου του φιλοσόφου. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τὸς μαρτυρίας αὐτὰς τοῦ Σπευσίππου δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἐξακριβωθῇ ὅτι ὁ Πλάτων εἶχε μεγάλην ἀντίληψιν, ἀπέραντον μνήμην, ἐπιμέλειαν καὶ προσοχὴν σπανίαν, καὶ ὅτι ἐνεβάθυνεν εἰς τὰ πράγματα ζητῶν τοὺς λόγους καὶ τὰς αἰτίας τῶν φαινομένων καὶ καταστάσεων. Εἰς τὴν «Πολιτείαν» (486, 503 ε καὶ ἑξ.) περιγράφει αὐτὸς ὁ Πλάτων τὰ φυσικὰ καὶ ἐνδιάθετα προσόντα τοῦ φιλοσόφου, τὰ ὁποῖα ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι εἶχε καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος. Πειθαρχικὸς καὶ φρόνιμος ἦτο ἐπίσης. Κρυψίνους ἀσφαλῶς δὲν ἦτο. Ὁ Ἡρακλείδης (Διογ. Λαερτ. III 26) ἀναφέρει ὅτι οὐδέποτε ἐγέλα ζωηρῶς. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ μαθητὴς οὗτος τοῦ Πλάτωνος ἀναφέρει καὶ εἰς τὴν νεαρὰν ἡλικίαν τοῦ διδασκάλου του ὅ,τι παρετήρησεν εἰς τὴν γεροντικὴν τούτου ἡλικίαν. Καὶ περὶ τοῦ Εὐριπίδου ἄλλως τε τοιοῦτόν τι ἐλέγετο. Ὅτι ὁ Πλάτων ἦτο ζωηρὸς κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ ἐφηβικήν του ἡλικίαν, ἀποδεικνύεται καὶ ἐξ ὅσων ἀναφέρει εἰς τὸν διάλογον Εὐθύδημον (278, β) περὶ ζωηρότητος καὶ ἀταξιῶν τῶν μαθητῶν.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑθΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Δ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ. ΤΕΚ. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Εἰς τοὺς διαλόγους ὅμως «Λάχητα», «Λύσιν» καὶ «Χαρμίδην» εὑρίσκομεν τύπους νέων, πρὸς τὴν ζωηρότητα τῶν ὁποίων συνδυάζεται ἡ αἰδώς, ἡ σωφροσύνη, ἡ φιλομάθεια, καὶ ἄλλαι ἀρεταί, ἃς ἐκαλλιέργει ἡ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια. Καὶ εἰς τοὺς νεανικοὺς τύπους καὶ χαρακτῆρας τῶν διαλόγων τούτων, καθὼς καὶ ἄλλων (Πρωταγόρας κλπ.) παρουσιάζει ὁ Πλάτων ἀναμφιβόλως ἰδιότητας καὶ στοιχεῖα ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ νεανικῆς ζωῆς. Τοῦτο εἶναι φυσικόν, διότι ὁ χαρακτηρίζων καὶ αὐτοχαρακτηρίζεται. Πρὸς ὅλα αὐτὰ τὰ σωματικά, τὰ πνευματικὰ καὶ τὰ ἠθικὰ προσόντα συνεδύαζεν ὁ Πλάτων καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν ἐκείνην αἴσθησιν τῆς ἁρμονίας καὶ τοῦ ρυθμοῦ, καὶ τὴν δημιουργικὴν φαντασίαν, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τοὺς ἐξόχους καλλιτέχνας καὶ ποιητάς. Ἡ ὕπαρξις δ' ὅλων αὐτῶν ὑπὸ μορφὴν πυρῆνες εἰς τὴν ἰδιότυπον ψυχοπνευματικήν του φυσιογνωμίαν δικαιολογεῖ τὸν κατόπιν «Ἔρωτα» καὶ τὸν «Μῦθον», τὰ ἔξοχα προτερήματα καὶ τὴν ἰδεολογίαν, δι' ὧν χαρακτηρίζονται ἡ ἀκμὴ καὶ ἡ δρᾶσις αὐτοῦ.

γ') *Ἡ γραμμὴ τῆς ζωῆς καὶ ἡ διαμόρφωσις τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Πλάτωνος.*

Διὰ τοιούτων φυσικῶν προσόντων καὶ προδιαθέσεων ἄρχεται ἡ ἀλληλεπίδρασις αὐτοῦ πρὸς τὸ περιβάλλον καὶ ἡ γραμμὴ τῆς ζωῆς του. Ἡ γραμμὴ αὐτὴ εἶναι κατ' ἀρχὰς εὐθεῖα. Τὰ φυσικὰ αὐτοῦ προσόντα, αἱ προδιαθέσεις καὶ αἱ τάσεις προσαρμόζονται πρὸς τὰς κατευθύνσεις, ἃς ἤνοιγε πρὸ αὐτοῦ τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον, δηλαδὴ ἡ οἰκογένεια καὶ αἱ παραδόσεις ταύτης, ἡ κοινωνία καὶ ὁ Πολιτισμὸς τῶν Ἀθηνῶν, ἡ πολιτεία καὶ τὰ ἰδεώδη τῆς πατρίδος. Εἴδομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ ποίησις καὶ οἱ ἀγῶνες ἤσκουν μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς αὐτόν. Καὶ ἐνῷ εἶχεν ἀρχίσει νὰ θεραπεύῃ τὴν ποίησιν μὲ τὸν ἐκ φύσεως πρὸς τὸ καλὸν καὶ τὸ τέλειον ἔρωτα, ἐνῷ ἐπεδίδετο εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ καλλιέργειαν ἀνδρικῶν ἀρετῶν, διέκρινεν εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τὴν κατάπτωσιν, τὴν ἀτέλειαν, τὰ συμπτώματα ἠθικῆς καταστροφῆς καὶ ἀποσυνθέσεως. Οἱ σοφισταί, τοὺς ὁποίους ἀσφαλῶς ἤκουε διδάσκοντας, προύκάλουν τὴν ἀπέχθειαν καὶ ἀποστροφήν του. Ὁ Σωκράτης ὁμιλῶν τὴν γλῶσσαν τῆς εἰλικρινείας καὶ ἐλέγχων τοὺς σοφιστὰς πρὸ πάντων, ἱκανοποιεῖ καὶ ἐνεθουσίαζεν αὐτόν. Διὰ τοῦτο ὁ Σωκράτης προσείλκυσεν αὐτὸν καὶ ἡ πρὸς τοῦτον ἐπικοινωνία του τώρα, μόλονότι λόγῳ διαφορᾶς χαρακτήρων ἤργησε νὰ καταλήξῃ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

εἰς τὴν φιλίαν καὶ ἀφοσίωσιν, ἣν βλέπομεν εἰς τοὺς διαλόγους τῆς πρώτης πρὸ πάντων περιόδου, ἐσημείωσε μόλα ταῦτα σπουδαιοτάτην καμπὴν εἰς τὴν γραμμὴν τῆς ζωῆς τοῦ φιλοσόφου. Κατά τινας, διὰ τοῦ Σωκράτους ἐπιβάλλεται ὁ νοολογισμὸς καὶ καταθλίβει εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Πλάτωνος τὰς συναισθηματικὰς ἐκδηλώσεις καὶ τάσεις πρὸς τὴν ποίησιν, μεταφέρων τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς κινήσεως καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος εἰς τὴν ἐμβάθυνσιν εἰς τὰς σχέσεις καὶ αἰτίας τῶν πραγμάτων. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Σωκράτης πράγματι ἐπιδρᾷ συμπληρωματικῶς, τρόπον τινα, δίδων ἄλλην κατεύθυνσιν εἰς τὰ συναισθήματα καὶ τὰς καλλιτεχνικὰς τάσεις τοῦ Πλάτωνος. Οὗτος παύει νὰ ἀγαπᾷ τὴν ποίησιν πλέον ὑπὸ τὴν συνήθη αὐτῆς ἔννοιαν, τὸ συναίσθημα ὅμως, τὸν ἔρωτα πρὸς τὸ τέλειον, πρὸς τὸ ἁρμονικὸν καὶ τὸ καλόν, τὴν δημιουργικότητα τέλος καὶ τὰς ἄλλας ἰδιότητας τοῦ ποιητοῦ, τὰς ὁποίας εἶχεν ἐκ φύσεως, μεταφέρει καὶ ἐφαρμόζει εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Τοῦτο, ὅπως ἀποδεικνύουν ἄλλως τε καὶ οἱ διάλογοι τῆς πρώτης περιόδου, ἔλαβε χώραν κατ' ἀρχὰς ὑποσυνειδήτως. Μόνον εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἐκ τῆς πρώτης ἀποδημίας ἐπάνοδον συγγραφέντας διαλόγους, ὅταν ἡ ἐπίδρασις τοῦ Σωκράτους εἶχεν ἀρχίσει νὰ ὀλιγοστεύῃ καὶ ὁ Πλάτων ᾐσθάνετο ἑαυτὸν ἐλεύθερον, ἐκδηλοῦται ἡ ἰδιοφυΐα καὶ ἰδιοτυπία αὐτοῦ ἐνσυνειδήτως πρὸ πάντων εἰς τοὺς μεγάλους Διαλόγους «Φαίδωνα», «Πολιτείαν», «Συμπόσιον» καὶ «Φαῖδρον». Εἰς τούτους διαλάμπει ἡ μεγαλοφυΐα αὐτοῦ, ὁ πρὸς τὸ τέλειον, καλόν, ἀγαθὸν καὶ ἀληθὲς Ἔρως αὐτοῦ ἐκδηλοῦται ἐν ὅλῃ τῇ δυνάμει του, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἀναβαίνει εἰς ὑπερφώτους οὐρανούς, ὁπόθεν καὶ κατῆλθε, κατὰ τὸν Γκαῖτε. Ἡ δραματικὴ πλοκὴ καὶ ἡ πλαστικότης εἶναι ἀπαράμιλλα εἰς τοὺς Διαλόγους αὐτούς. Ὁ Σωκράτης μεταμορφώνεται, καὶ ἀπὸ τοῦδε ἀντιπροσωπεύει τὰ ἰδεώδη τοῦ Πλάτωνος πλέον. Ἀργότερον, διὰ τῶν διαλόγων τῆς τετάρτης περιόδου, ἀπὸ τοῦ «Θεαιτήτου», ὁ Πλάτων παρουσιάζεται νηφάλιος γέρων πλέον κλίνων πρὸς τὸν μυστικισμόν. Ἡ ἡλικία καὶ αἱ ἀπογοητεύσεις ἐκ τῶν τελευταίων ταξειδίων του εἰς Σικελίαν ἐπέδρασαν τοιουτοτρόπως. Ὁ Πλάτων ἐγήρασεν ἀποτόμως. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίοδον διατηρεῖ τὸ ἐνιαῖον καὶ τὰ ἀποκρυσταλλωμένα πλέον γνωρίσματα τοῦ χαρακτῆρός του. Καὶ τώρα, κατὰ τὴν δύσιν τοῦ βίου του, παρουσιάζει ἐνεργητικότητα σπανίαν. Δυσαρεστεῖται διότι κοιμᾶται περισσότερον ἀπὸ ὅσον θέλει, καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐξυπνᾷ ἐνωρίς, διὰ νὰ ἐργάζηται. Εἶναι ἀ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑθΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ε.Υ.Α. ΕΣΥΠ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

φωσιωμένος, ὅπως πάντοτε, εἰς τὴν ἐπιστήμην. Αἱ πνευματικαὶ του δυνάμεις δὲν τὸν ἐγκατέλιπον. Ἡ σκέψις του εἶναι ἐλευθέρα καὶ ἐνδελεχής. Ναὶ μὲν δὲν περιφρονεῖ τὸ μικρὸν καὶ ἐπουσιῶδες, δὲν περιπίπτει ὅμως καὶ εἰς μικρότητος καὶ λεπτομερείας ἄνευ σημασίας καὶ ἀξίας. Ἀγαπᾷ τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἰδικούς του, εἶναι ὅμως δίκαιος καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀντιπάλους του, τῶν ὁποίων τὴν γνώμην σέβεται. Ἀδιαφορεῖ πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ πλήθους. Ἀγαπᾷ ὅμως εἰλικρινῶς καὶ πραγματικῶς τὰς Ἀθήνας καὶ οἱ «Νόμοι» του δι' αὐτὰς γράφονται.

Αὐτὴ εἶναι ἡ γραμμὴ τῆς ζωῆς τοῦ Πλάτωνος, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ἢ δυναμικῶς καὶ ὑπὸ μορφὴν πυρῆνος δοθεῖσα ἀρχικῶς ψυχοπνευματικὴ αὐτοῦ σύστασις καὶ συγκρότησις. Ἂν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δὲν παρουσιάζῃ ὁ Πλάτων σταθερὰ γνωρίσματα χαρακτῆρος καὶ ἂν μόλις δύναται νὰ διακρίνῃ τις εἰς τὴν παιδικὴν καὶ ἐφηβικὴν του ἡλικίαν τάσεις καὶ κλίσεις, κατόπιν δὲ εἰς τοὺς διαλόγους τῆς πρώτης περιόδου ἀντιλήψεις περὶ ζωῆς καὶ περὶ ἀρετῶν, ἀπὸ τῆς ἀκμῆς-ὅμως καὶ τοῦ γήρατος, ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ζωϊκῆς γραμμῆς, παρουσιάζει σαφῆ καὶ εὐδιάκριτα, σταθερὰ καὶ ἀποκρυσταλλωμένα τὰ γνωρίσματα τοῦ χαρακτῆρος του.

Ἡ εὐλάβεια καὶ εὐσέβεια πρὸς τὰ θεῖα παρουσιάζονται ὡς πεποίθησις πλέον καὶ ἐλεύθεραι δεισιδαιμονίας. Εἰς θαύματα δὲν πιστεύει ὁ Πλάτων, ἀλλὰ δὲν κατακρίνει καὶ τὴν εἰς αὐτὰ πίστιν, διότι γνωρίζει ὅτι ἡ πίστις θαυματουργεῖ, ὅταν κανονίζῃ καὶ διέπῃ τὴν ἐσωτερικὴν ἡμῶν κίνησιν καὶ τὴν ζωήν. Εἶναι ἐπιφυλακτικὸς ὡς πρὸς τὰς μυθολογικὰς θεογενεαλογίας καὶ ἀποστρέφεται καὶ κατακρίνει τὰς ἀλληγορικὰς ἑρμηνείας, ἐκτιμᾷ ὅμως παρὰ πολὺ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα. Τὴν εὐσέβειαν κατατάσσει μεταξὺ τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν. Εἶναι καὶ ὁ ἴδιος εὐσεβέστατος. Δὲν πιστεύει εἰς τοὺς Μύθους κατὰ γράμμα (Πολιτ. 378 α) καὶ δὲν παραδέχεται ὅτι ὁ Θεὸς λαμβάνει ὑπ' ὄψιν ἀτομικοὺς πόθους. Ἀναγνωρίζει ὅμως τὴν θείαν πρόνοιαν (Νομ. 716) καὶ παρουσιάζει βαθεῖαν συναίσθησιν τῆς ἀξίας, τοῦ ἐν ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ ἐναποτεθέντος παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ θείου φυράματος. Ὅσα λέγει εἰς τὸν «Τίμαιον» (90 α—e) ἐκφράζουν πραγματικὴν ἀφοσίωσιν καὶ εὐλάβειαν πρὸς τὸ θεῖον, εὐσέβειαν σπανίαν.

Πρὸς τὴν εὐσέβειαν καὶ εὐλάβειαν συνδυάζει ἀκραιφνῆ καὶ πραγματικὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα, τόσον διότι «τὸ ὑπηρετεῖν τῷ θεῷ» ἐθεώρει κύριον καθῆκον τοῦ πολίτου, ὅσον καὶ διότι εἶχε τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ ἄνθρω-

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑθΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Δ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Π. 2006 Κατ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

πος ὑπάρχει καὶ ἀποκτᾷ σημασίαν καὶ ὀντότητα ἀτομικὴν διὰ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Ὁ πατριωτισμός του ὅμως αὐτὸς δὲν εἶναι περιωρισμένος καὶ στενὸς κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ εἶναι μισόξενος ἢ καὶ ἀδιάφορος πρὸς πᾶν τὸ μὴ Ἀθηναϊκόν. Τοὐναντίον πρὸς τὸν πατριωτισμόν του αὐτὸν συνδυάζεται καὶ ἡ ἀγάπη αὐτοῦ πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι γνωστὸν ἤδη πῶς μετεχειρίζετο τοὺς δούλους του, καὶ πόσον ἐνδιεφέρετο διὰ τοὺς ἄλλους λαούς, ἂν καὶ κάμνῃ διάκρισιν πάντοτε μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων. Ὄχι δὲ μόνον τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὰ ζῷα, ἰδίως τοὺς ἵππους καὶ τοὺς κύνας, ἠγάπα καὶ περιεποιεῖτο πολύ.

Ἡ αὐτοσυγκράτησις καὶ ἡ ἐπιβολὴ εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἡ ἐσωτερικὴ αὐτοῦ ἐλευθερία ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν περιφρόνησιν καὶ ἀπέχθειαν, ἣν ἐδείκνυε πρὸς τὰς ὑλικὰς ἡδονάς, ἀφίνουν νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ἦτο εἰς θέσιν καὶ κατώρθωνε νὰ ὑποτάσσῃ εἰς τὴν διανόησιν καὶ εἰς τὰ ἀνώτερα ἰδεώδη-τὰς-ὁρμὰς αὐτοῦ. Κατὰ τὰ συμπόσια, ὄχι ἡ ὑλική, ἀλλ' ἡ πνευματικὴ τροφὴ καὶ πανδαισία ἐνεθουσίαζεν αὐτόν. Διὰ τοῦτο ἦτο λιτὸς καὶ κατὰ τὸν Ἀθήναιον (276) ἠγάπα τὰ σῦκα, τὰ εἴδη τῶν ὁποίων ἀναφέρει εἰς τοὺς «Νόμους» (844 α). Ἐπίσης ἠγάπα καὶ τὰ ἀρώματα (Πολιτ. 584 β, Φίληβ. 51β). Εἰς μίαν τῶν ἐπιστολῶν του κατακρίνει τὰ δεῖπνα καὶ τὴν δίαιταν τῶν Συρακουσίων, θέλει δὲ πάντοτε τὸ θυμικὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν τοῦ ἀνθρώπου νὰ ὑπηρετῶσι τὴν διάνοιαν τούτου. Διὰ νὰ ἐπιτυγχάνηται δὲ τοῦτο, θεωρεῖ ἀναγκαίαν τὴν ἐνίσχυσιν τῆς διανοίας διὰ τῆς μαθήσεως, διότι οὕτω μόνον ἡ διάνοια θὰ ἔλκῃ τὸ θυμικὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν πρὸς ἑαυτήν, ἐνῷ ἀντιθέτως, ἡ ἀσθενὴς καὶ ἀνίσχυρος διάνοια μετὰ τοῦ θυμικοῦ, παρασύρεται εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ. Καὶ ὁ Πλάτων εἶχε κατορθώσει ἀναμφιβόλως νὰ θέσῃ ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τοῦ διανοητικοῦ τὸ θυμικὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν του.

δ') *Ὁ Ἔρως.*

Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸν χαρακτῆρα τοῦ Πλάτωνος ὡς ἀνωτέρω παριστάνεται, δὲν θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀσχοληθῶμεν ἰδιαιτέρως καὶ εἰς τὸ νὰ ἀποδείξωμεν τὸ ψευδὲς καὶ ἀνυπόστατον τῶν ὅσων περὶ ἐρωτικῶν σχέσεων καὶ ἡδονισμοῦ παρὰ παλαιῶν βιογρά-

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Ε.Κ. ΜΠΟΥΡΑΝΤΑΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Ι. ΠΕΤΣΙΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΗΣ Α. 2006

φων ἐγράφησαν. Εὔκολον εἶναι νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ὁ Πλάτων οὐδεμίαν σχέσιν εἶχε πρὸς κοινοὺς σαρκικοὺς ἔρωτες, ὅτι δ' οἱ παλαιοὶ σατυρικοὶ ποιηταὶ καὶ κωμωδιοποιοὶ ἀναφέροντες τοιαύτας Ἐρωτολογίας (Διογένης Λαέρτ. III, 26, Ἀθην. Δειπνοσ. XIII 589, XI 509 κλπ.), πᾶν ἄλλο, ἢ τὸν πραγματικὸν χαρακτῆρα καὶ τὸν βίον τοῦ φιλοσόφου ἤθελον νὰ περιγράψωσιν. Καὶ αἱ σχετικαὶ πληροφορίαι τοῦ Ἀριστοξένου, τοῦ Νεάνθους καὶ ἄλλων, αἱ ὁποῖαι πολλοὺς ἀπὸ τοῦ Σενέκα (Vit. he 18) μέχρι τῶν νεωτέρων παρεκίνησαν εἰς τὸ νὰ σχηματίσωσι διαφόρους ὑποθέσεις, ἀτονοῦν καὶ καταρρίπτονται ἅμα γίνῃ σύγκρισις αὐτῶν πρὸς ὅσα σχετικῶς εἰς τοὺς Διαλόγους, πρὸ πάντων εἰς τοὺς «Νόμους», περιλαμβάνονται, καὶ πρὸς ὅσα ἔχουσιν ἐξακριβωθῇ περὶ τοῦ βίου τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται μόνον περὶ ὅσων εἶπον ἢ ἔγραψαν ἄλλοι περὶ Ἔρωτος καὶ Ἐρώτων τοῦ Πλάτωνος. Πρόκειται καὶ περὶ ὅσων σχετικῶς αὐτὸς ὁ Πλάτων ἀναφέρει, καὶ περὶ τοῦ τί κυρίως αὐτὸς ὁ Πλάτων φρονεῖ περὶ Ἔρωτος, διότι ὁ Ἔρως παρουσιάζεται ὡς κύριον στοιχεῖον εἰς τὴν Πλατωνικὴν ἰδεολογίαν, καὶ εἰς τοὺς περισσοτέρους τῶν Διαλόγων παίζει σπουδαιότατον ρόλον. Αὐτὸς ὁ ἔρως εἰσάγει εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Πλάτωνος καὶ ἐκ τῆς ὀρθῆς κατανοήσεως αὐτοῦ ἐξαρτᾶται βεβαίως καὶ ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἰδιοτύπου προσωπικότητος τοῦ φιλοσόφου.

Διὰ νὰ ῥιφθῇ λοιπὸν πλῆρες καὶ ἄπλετον φῶς εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, πρέπει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ληφθῇ ὑπ'ὄψιν ὅτι ὁ Πλάτων, ὅπως ὅταν πρόκηται περὶ ἄλλων ζητημάτων, ἀναφέρεται μὲν εἰς τὰς ὑπαρχούσας ἀντιλήψεις, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀναπτύξῃ ἰδικάς του θεωρίας, οὕτω καὶ προκειμένου περὶ ἔρωτος, λαμβάνει μὲν ὑπ' ὄψιν ὑπαρχούσας περὶ τούτου ἀντιλήψεις, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀναπτύξῃ ἰδικήν του θεωρίαν καὶ παρουσιάσῃ τὸν Ἔρωτα ὡς ἐσωτερικὴν διάθεσιν καὶ κινητήριον δύναμιν γενικῶς, ὄχι μόνον ὡς γενετήσιον ὁρμήν, ἀλλὰ καὶ ὡς περιλαμβάνοντα πάντα πόθον καὶ πᾶσαν τάσιν πρὸς ὅ,τι καλόν, ἀγαθὸν καὶ ἀληθές. Τούτου ἕνεκα πρέπει νὰ κάμωμεν διάκρισιν μεταξὺ τῶν τότε περὶ Ἔρωτος ἀντιλήψεων,αἱ ὁποῖαι παριστάνονται εἰς τοὺς Διαλόγους, καὶ τῶν ἀντιλήψεων αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος, μεταξὺ ὅσων ἀναφέρει ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος ἔθους, καὶ ἐκείνων, ἅτινα αὐτὸς φρονεῖ. Ἔρως λοιπὸν ἐσήμαινε τότε καὶ ἀγάπην, καὶ ἀφοσίωσιν, καὶ φιλίαν, κυρίως μεταξὺ ἀνθρώπων τοῦ αὐτοῦ φύλου καὶ δὴ μεταξὺ μεγαλυτέρων καὶ μικροτέρων τὴν ἡλικίαν ἐλευθέρων πολιτῶν. Ὁ μεγαλύτερος ὀνομάζεται συνήθως ἐρα-

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑθ. ΙΩΑΝΝΟΥ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ ΕΠΙΤΙΜΗΤΟΣ ΚΑθ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

στής καὶ ὁ νεώτερος φίλος, ἡ δὲ λέξις «Παιδεροστία» εἶχε διάφορον σημασίαν ἀπὸ τὴν σημερινήν, διότι δὲν ἐσήμαινεν ἀποκλειστικῶς ἀνηθικότητα. Γάμος καὶ ἔρως δὲν εἶχον τι τὸ κοινὸν κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν. Γάμος ἐθεωρεῖτο ἡ σύζευξις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς χάριν τεκνοποιΐας, ἔρως δ' ἐνομίζετο ὁ σύνδεσμος πρὸ πάντων μεταξὺ ἀνθρώπων τοῦ αὐτοῦ φύλου, ὅστις δὲν ἦτο ἁπλῆ φιλία μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφοσίωσις δημιουργοῦσα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις ἠθικῆς φύσεως. Ὁ ἐραστὴς ἐφρόντιζε διὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν καὶ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ φίλου του, καὶ οὕτως εἶχε πρὸ αὐτοῦ τὸ πρότυπον τελείου ἀνδρός. Αὐτὴν τὴν ἔννοιαν μᾶς δίδει ὁ Πίνδαρος καὶ αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν μᾶς παρέχει ὁ Θέογνις μὲ τὰς παραινέσεις, ἃς ἀπευθύνει πρὸς φίλον του παῖδα, καὶ τὰς ὁποίας ἀπαντῶμεν εἰς χεῖρας τῆς Ἀθηναϊκῆς νεότητος κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος. Ἡ τοιαύτη φιλία καὶ σχέσις εἶχε τὴν ἀρχήν της βεβαίως εἰς τὸν βίον τῶν στρατοπέδων, ὅπου φυσικὸν ἦτο νὰ συνάπτωνται φιλίαι μεταξὺ μεγαλυτέρων καὶ μικροτέρων τὴν ἡλικίαν νεοσυλλέκτων, εἶχεν ὅμως ἐπιβληθῇ καὶ διαδοθῇ καὶ εἰς τὸν λοιπὸν βίον, ἕνεκα τοῦ συγχρωτισμοῦ εἰς τὰ Γυμναστήρια καὶ τὰς παλαίστρας, καὶ ἕνεκα τοῦ περιορισμοῦ τῆς γυναικὸς εἰς τὰ τοῦ οἴκου. Τοιουτοτρόπως σὺν τῷ χρόνῳ ἔλαβε μορφὴν πολιτειακοῦ καὶ κοινωνικοῦ θεσμοῦ ἐπιβάλλοντος ὑποχρεώσεις καὶ δικαιώματα, ὧν σπουδαιοτέρα ἦτο ἡ εὐθύνη καὶ ἡ ἠθικὴ ὑποχρέωσις τοῦ μεγαλυτέρου τὴν ἡλικίαν διὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν καὶ ἀνάδειξιν τοῦ φίλου του. Εἰς τὴν Κρήτην ἐθεωρεῖτο αἰσχρὸν τὸ νὰ μὴ εὕρῃ νέος τις ἐραστήν. Εἰς τὰς Θήβας ἡ φρουρά, ὁ περίφημος ἱερὸς λόχος, ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοιαῦτα ζεύγη φίλων. Δὲν ὑπάρχει δ' ἀμφιβολία ὅτι τοιαύτη τις ἦτο καὶ ἡ σχέσις μεταξὺ Σωκράτους καὶ Ἀλκιβιάδου, σχέσις, τῆς ὁποίας ἡμεῖς μόλις δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἔννοιαν ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν τὰς σχέσεις μεταξὺ μαθητευομένου καὶ διδασκάλου εἰς παλαιοτέρας ἐποχάς.

Ὅπως λοιπὸν συμβαίνει παντοῦ καὶ πάντοτε, ἐκ τῆς ἀνατροφῆς καὶ τοῦ ἤθους τῶν τοιουτοτρόπως συνδεομένων ἐξηρτᾶτο τὸ νὰ τηρηθῇ ἡ φιλία των εἰς ἁγνὸν καὶ ἠθικὸν ἐπίπεδον, ἢ νὰ ἐκτραπῇ εἰς ἀνήθικον σχέσιν καὶ διαφθοράν. Δημοσίως καὶ παρὰ τῆς κοινωνίας ἀπηγορεύετο ἐν πάσῃ περιπτώσει σύστηρᾶς ἢ δι' ἀνηθίκους σκοποὺς ἐκμετάλλευσις τῆς τοιαύτης φιλίας, διότι ἀπὸ τὴν διαφθορὰν καὶ ἔκλυσιν τῶν ἠθῶν, μόνον καταστροφὴν καὶ ἀποσύνθεσιν ἦτο δυνατὸν νὰ περιμένῃ ἡ κοινωνία. Τὰ περὶ δείπνων καὶ κατακλίσεων, ὅπως καὶ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΚΑθΗΓΗΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ: ΕΠΙΚ. ΚΑθΗΓΗΤΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἕσα ἀναφέρονται περὶ ἐρώτων κλπ. εἰς τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος, ἀποδίδουν μᾶλλον συνήθεις τότε ἀστεϊσμοὺς καὶ εἰρωνείας, ὁποίας καὶ τώρα ἀκόμη ἀκούει τις ὅταν πρόκηται περὶ σχέσεων νέων. Ἀπόδειξιν τούτου ἀποτελεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸ πάντων, οἱαδήποτε τοιαύτη παρεκτροπὴ καὶ ἀνήθικος ἐκμετάλλευσις τῆς φιλίας κατεδικάζετο καὶ ἐστιγματίζοντο οἱ ἔχοντες τοιαύτας σχέσεις. Ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀναδειχθοῦν καὶ καταλάβωσι σπουδαίας θέσεις ἐν τῇ Πολιτείᾳ ἄνθρωποι περὶ τῶν ὁποίων θὰ διεδίδοντο τοιαῦτα πράγματα. Πρὸ πάντων ἔγκλημα ἀσυγχώρητον ἐθεωρεῖτο ἡ ἀντὶ χρημάτων ἢ ἄλλων ὑλικῶν ἀπολαυῶν ἐκμετάλλευσις νέου τινός.

Ὁ χρονογράφος Ἀνδροτίων λ.χ. ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δημοσθένους, ἠναγκάσθη ἕνεκα τοιούτων διαδόσεων νὰ παραιτηθῇ τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ σταδίου. Ἀνεξαρτήτως ὅμως καὶ τούτων, τρανὴν ἀπόδειξιν τῶν ἀντιλήψεων περὶ φιλίας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀποτελοῦν καὶ ὅσα ἀναφέρουσιν ὁ Ἀριστόξενος, ὁ Νεάνθης κ.ἄ. περὶ ἐρώτων, διὰ νὰ καταρρίψωσι τὸ κῦρος καὶ τὸ ἠθικὸν γόητρον τῶν ἀντιπάλων των. Ἐὰν τοιοῦτοι ἔρωτες ἐπετρέποντο καὶ δὲν ἐθεωροῦντο ἀνήθικοι, οὐδένα λόγον εἶχον οὗτοι νὰ ἀναφέρωσιν αὐτοὺς διὰ νὰ θέσωσιν ὑπὸ ἀμφιβολίαν τὴν ἠθικότητα τοῦ Πλάτωνος καὶ ἄλλων ἀνδρῶν. Ἐὰν τοιαῦται σχέσεις ἐπετρέποντο δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ καλλιεργῆται ἡ σωφροσύνη καὶ νὰ παρακολουθῶνται καὶ ἐπιτηρῶνται οἱ παῖδες κατὰ τὰς εἰς τὰ Γυμναστήρια ἐπικοινωνίας των. Ἐπίσης γνωρίζομεν ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Σοφιστῶν καὶ τοῦ Εὐριπίδου, ἕνεκα τοιούτων ἀνηθίκων περιπτώσεων εἶχεν ἐξεγερθῇ ἡ κοινὴ γνώμη καὶ ἐζητεῖτο ἡ κατάργησις καὶ ἀπαγόρευσις τοῦ τοιούτου ἐθίμου. Τοῦτο δὲν θὰ συνέβαινε βεβαίως, ἂν ἡ κοινωνία διέκειτο ἀδιαφόρως πρὸς τοὺς τοιούτους μεταξὺ ἀνδρῶν ἔρωτας. Κατεδικάζετο ἡ κατάχρησις καὶ ἐκμετάλλευσις, ἀνεγνωρίζετο ὅμως καὶ ἡ σπουδαιότης καὶ μεγάλη σημασία τῶν τοιούτων φιλιῶν διὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν νέων, διότι ἦτο τότε γνωστὸν κάτι τὸ ὁποῖον ἡμεῖς ὀλίγον λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν τώρα, ὅτι δηλαδὴ ὁ παῖς δὲν μορφώνεται ἀπὸ τοὺς συνηλικιώτας του, οὔτε ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους τὴν ἡλικίαν συγγενεῖς καὶ ἰδικούς του τόσον, ὅσον διαπαιδαγωγεῖται παρά τινος ἄλλου μεγαλυτέρου τὴν ἡλικίαν. Παράδειγμα παρέχουν σήμερον οἱ πρόσκοποι καὶ αἱ ἄλλαι ὀργανώσεις τῶν παιδίων.

Αὐτὰς λοιπὸν τὰς ἀντιλήψεις περὶ Ἔρωτος καὶ τὰ ἤθη ἐκ τῆς πραγματικότητος εἶχεν ὁ Πλάτων ὑπ' ὄψιν. Μὲ αὐτὰς τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰ ἤθη ἀνετράφη καὶ αὐτός. Εἰς τὰ Γυμναστήρια,

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Π. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
ΕΦΕΥΡΕΣΗ ΚΑΙ ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

παρηκολούθει τὰς σχέσεις, συνῆψε καὶ αὐτὸς φιλίας, ἤκουε τὰς εἰρωνείας, ἃς τόσον ἀριστουργηματικῶς ἀποδίδει εἰς τοὺς διαλόγους του, ἐπετηρεῖτο ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του καὶ ἤκουε τὸν Σωκράτην ὅπως ὁ Χαρμίδης, ὁ Λύσις, ὁ Κλεινίας, ὁ Ἱπποκράτης καὶ ἄλλοι νεανικοὶ τύποι τῶν διαλόγων του. Τώρα κατὰ τὴν ἀκμήν του, ὅτε προσπαθεῖ νὰ ἠθικοποιήσῃ καὶ ἀναμορφώσῃ τὴν κοινωνίαν, γνωρίζει ποίαν σημασίαν ἔχει ἡ διαπαιδαγώγησις διὰ τῶν σχέσεων πρὸς ἄλλους καὶ δι' ἐπιβολῆς εἰς τὸν ἑαυτόν. Ἡ αὐτοπαιδαγώγησις καὶ ἡ διαπαιδαγώγησις, ἡ διὰ τῆς μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς τελειοποίησις τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε ὡς ἀτόμου, εἴτε ὡς κοινωνικοῦ συνόλου, ἀποτελεῖ σκοπόν, ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ὁποίου ἀρχίζει ἀπὸ τὰ ἀμέσως ὑποπίπτοντα εἰς τὴν αἴσθησιν καὶ ἀπὸ τὴν ἐξευγένισιν τῶν ἁπλῶν ὁρμῶν καὶ τάσεων, καὶ τελειώνει εἰς τὰς ἰδέας καὶ εἰς τὴν ἀνωτάτην καὶ μίαν ἰδέαν τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς. Ἡ ἐπιτυχία ὅμως τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ἐξηρτήθη παρ' αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀδιακόπου πορείας καὶ τάσεως πρὸς τὸ τέλειον καὶ ἀνώτατον ἀγαθόν. Ἡ ἀδιάκοπος πάλιν αὐτὴ πορεία καὶ ἡ ἀκατάπαυστος τάσις ἐξαρτᾶται κατὰ Πλάτωνα ἐκ τοῦ κοινοῦ προσανατολισμοῦ καὶ τῆς προσηλώσεως τῶν ὁρμῶν, ἐκ τοῦ ἔνδοθεν πηγάζοντος καὶ ἐνισχυομένου σφοδροῦ πόθου, ὃν καλεῖ Ἔρωτα. Ὁ Ἔρως δύναται νὰ μεσολαβήσῃ μεταξὺ τῶν ὑλικῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ὁρμῶν καὶ αὐτὸς μόνον εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὑποτάξῃ τὰς ὑλικὰς ὁρμὰς εἰς τὰς πνευματικάς. Ἀναλόγως πρὸς τοὺς προσανατολισμοὺς καὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦ Ἔρωτος αὐτοῦ κανονίζονται αἱ σκέψεις, αἱ ἐπιθυμίαι, αἱ βουλήσεις καὶ αἱ πράξεις. Ὁ ἄνθρωπος ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ποθεῖ, φυσικῷ τῷ λόγῳ, τὴν διαρκῆ τούτων κατοχὴν καὶ ἀπόλαυσιν. Ὅπου ὅμως δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ διακρίνῃ τὸ διαρκὲς καὶ ἀναλλοίωτον καλὸν καὶ ἀγαθόν, ἐκεῖ ὁ πόθος καὶ ὁ ἔρως αὐτοῦ στρέφονται πρὸς τὰ πρόσκαιρα, πρὸς τὰ ἐφήμερα καλὰ καὶ ἀγαθά, πρὸς τὰς ἡδονάς. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ διανοιχθῶσιν οἱ πνευματικοὶ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἀνθρώπου, διὰ νὰ ἴδῃ οὗτος καὶ ἐκτιμήσῃ τὸ ὄντως καλὸν καὶ ἀγαθόν. Ὅπως ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης φροντίζει νὰ στερεώσῃ τὴν πίστιν, οὕτω καὶ ὁ Πλάτων εἰς τὸν τοιοῦτον Ἔρωτα βασίζει τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὸ Συμπόσιον διὰ τῆς Διοτίμης (204 β) παριστάνει τὸν Ἔρωτα ὡς ἔρωτα «περὶ τὸ καλόν», καὶ ὀλίγον κατωτέρω (Συμπόσ. 210) λέγει σαφῶς ὅτι ὁ κάμνων ὀρθὴν τοῦ Ἔρωτος χρῆσιν, ἀπὸ τὸ καλὸν τοῦ σώματος καὶ τῶν σωμά-

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΟΝΤΑΡΑΚΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΜΑΝΟΛΗΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.Π.Ι ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

των προχωρεῖ πρὸς τὸν πόθον καὶ ἔρωτα τοῦ κάλλους ἐν γένει τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ κάλλους καθ' ἑαυτό, «ὥσπερ ἐπαναβαθμοῖς χρώμενος ἀπὸ ἑνὸς ἐπὶ δύο καὶ ἀπὸ δυοῖν ἐπὶ πάντα τὰ καλὰ σώματα, καὶ ἀπὸ τῶν καλῶν σωμάτων ἐπὶ τὰ καλὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἐπὶ τὰ καλὰ μαθήματα καὶ ἀπὸ τῶν μαθημάτων ἐπ' ἐκεῖνο τὸ μάθημα τελευτῆσαι, ὃ ἔστιν οὐκ ἄλλου ἢ αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ καλοῦ μάθημα, καὶ γνῷ αὐτὸ τελευτῶν ὃ ἔστι καλόν. Ἐνταῦθα τοῦ βίου.....εἴπερ που ἄλλοθι βιωτὸν ἀνθρώπῳ θεωμένῳ αὐτὸ τὸ καλόν». Εἰς τὸν διάλογον «Φαῖδρον» κατὰ τρόπον μεγαλειώδη παριστάνεται ἡ ψυχὴ ὡς πτερουμένη ὑπὸ τοῦ Ἔρωτος καὶ οὕτω ἐφ' ἁμάξης συρομένης ὑπὸ δύο ἵππων φερομένη βαθμηδὸν πρὸς τὰς οὐρανίους σφαῖρας καὶ πρὸς τοὺς ὁρίζοντας τῶν ἰδεῶν. Εἰς τὸν αὐτὸν ὅμως διάλογον παριστάνεται ὡς ἀποπτέρωσις καὶ ἀπογύμνωσις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ πρὸς ἄνοδον μέσου, ὅταν ἤθελε γίνῃ κακὴ χρῆσις τοῦ Ἔρωτος (Φαῖδρ. 256 a-e). Ὁ Πλάτων λοιπὸν ἀπεχθάνεται ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον καλοῦμεν συνήθως κοινὸν καὶ σαρκικὸν Ἔρωτα, καὶ τοῦτο τονίζει ὄχι μόνον εἰς τὸν Διάλογον «Φαῖδρον», ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Συμπόσιον (217—218), ὅπου παριστάνει τὸν Σωκράτην ἀκατανίκητον ἀπὸ τοιοῦτον Ἔρωτα, καὶ εἰς τοὺς «Νόμους» (836 e-e—337 κ.ἑξ.) ὅπου καταδικάζει τὰς ἀνηθίκους ἐρωτικὰς σχέσεις. Ὥστε ἀποκλειομένου τοῦ κοινοῦ καὶ σαρκικοῦ Ἔρωτος ὁ κατὰ Πλάτωνα, Ἔρως παρουσιάζεται, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς διαρκὴς καὶ ἀκατάπαυστος τάσις πρὸς τὸ ἰδεῶδες, ἀναπτυσσομένη ἐκ τῆς ὑλικῆς τάσεως καὶ ὁρμῆς, ἀφ' ἑτέρου δ' ὡς φιλία καὶ ἀγάπη πρὸς τοὺς νεωτέρους, οὓς πρέπει νὰ καθοδηγῶσιν εἰς τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν οἱ μεγαλύτεροι τὴν ἡλικίαν.

Ὅτι τοιοῦτος Ἔρως χαρακτηρίζει καὶ τὸν Πλάτωνα αὐτόν, περὶ τούτου οὐδεμία χωρεῖ ἀμφιβολία. Τοιοῦτος παριστάνεται ὁ ἰδεώδης μεταξὺ Σωκράτους καὶ Ἀλκιβιάδου ἔρως, τοιοῦτος δ' ἦτο ὁ σύνδεσμος αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος πρὸς Δίωνα τὸν Συρακούσιον, σύνδεσμος, ὅστις συνέδεσε τοὺς δύο ἄνδρας μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ τελευταίου. Αὐτὸς ὁ Ἔρως λατρεύεται καὶ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ μετὰ τῶν Μουσῶν. Τὸν τοιοῦτον Ἔρωτα ἀπέκτησεν ὁ Πλάτων ὄχι ἐκ φύσεως βεβαίως, ἀλλὰ κατόπιν ἐξελίξεως καὶ ἀναπτύξεως, καθ' ἣν μία ἀόριστος τάσις αὐτοῦ ἔλαβεν ὡρι-

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

σμένην κατεύθυνσιν. Ὁ Σωκράτης διηυκόλυνεν αὐτὸν εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς κατευθύνσεως αὐτῆς, καὶ τοιουτοτρόπως ἀπέκτησεν ὁ Πλάτων τὸ ἠθικὸν ἐκεῖνο κάλλος καὶ τὴν ὑγείαν, ἅτινα περιγράφει εἰς τὴν Πολιτείαν (401 β κ. ἑξ. 403 ε) εἰς τὸν διάλογον «Φίληβον (64 ν--66α) καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν κύρια γνωρίσματα τοῦ χαρακτῆρος του. Ὅπως προκειμένου περὶ τῆς δικαιοσύνης ἀρχίζει ἀπὸ τὸ κοινότατον αὐτῆς εἶδος διὰ νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν ἀνωτάτην καὶ γενικὴν ἐκείνην ἰδέαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ δικαιοσύνη συμπίπτει πρὸς τὴν θεόθεν δεδομένην καὶ πανταχοῦ ἐν τῷ σύμπαντι ἐπικρατοῦσαν ἁρμονίαν, οὕτω προκειμένου καὶ περὶ τοῦ ἔρωτος λαμβάνει ἀφετηρίαν ἀπὸ τὸ ὅ,τι κοινῶς θεωρεῖται Ἔρως διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἰδέαν, ὅπου ὁ ἔρως εἶναι διαρκὴς καὶ ἀκατάσχετος πόθος πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἀγαθόν. Ὅπως δ' ὡς φιλόσοφος συνενώνει καὶ συνδυάζει τὴν πλέον τολμηρὰν ἰδεοθεωρίαν πρὸς τὴν ὀξύτητα τῆς διανοίας, τὴν προδιάθεσιν διὰ τὴν ἀφῃρημένην διαλεκτικὴν πρὸς τὴν δροσερότητα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, οὕτω καὶ ὡς ἄνθρωπος ὁ Πλάτων συνδυάζει τὴν αὐστηρότητα τῶν ἠθικῶν ἀξιωμάτων πρὸς τὴν διάθεσιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν διὰ πᾶν ὡραῖον, τὴν εὐγένειαν καὶ ὑψηλοφροσύνην πρὸς τὴν τρυφερότητα τῶν συναισθημάτων, τὴν σοβαρότητα πρὸς τὴν ἡμερότητα καὶ προσήνειαν, τὸ πνευματικὸν μεγαλεῖον πρὸς τὴν ἁπλότητα.

ε') *Χαρακτηρισμὸς τοῦ Πλάτωνος ὡς ἐπιστήμονος.*

Ἀπὸ πνευματικῆς καθαρᾶς ἀπόψεως ἐξεταζόμενος ὁ Πλάτων, παρουσιάζει, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, συνδυασμὸν τοῦ μεγάλου ἐπιστήμονος Μαθηματικοῦ καὶ τοῦ φιλοσόφου πρὸς τὸν ἔξοχον ποιητήν. Ὁ Μαθηματικὸς Πλάτων ζητεῖ τοὺς Νόμους, τὸ γενικόν, τὴν καθαρὰν μορφήν, τὸν τύπον, τὴν ἰδέαν. Τοῦτο κάμνει αὐτὸν νὰ ἀντικαθιστᾷ τὸ ἀτομικὸν χαρακτηριστικόν, διὰ τοῦ γενικοῦ τύπου. Τὰ πρόσωπα τῶν προγενεστέρων Διαλόγων ἀντικαθίστανται διὰ τύπων ἀπὸ τῆς Πολιτείας (8 καὶ 9 βιβλ.). Ὁ ποιητὴς ὅμως Πλάτων παρουσιάζει ἀπαράμιλλον τελειότητα εἰς τὴν διατύπωσιν καὶ ἔκφρασιν, εἰς τὸ δραματικὸν μέρος τῶν Διαλόγων, ὅπου παριστάνεται ἡ ζωὴ αὐτὴ ἐρχομένη εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ πρὸς τὴν ἀνωτέραν σκέψιν. Αἱ ἰδιότητες τοῦ Μαθηματικοῦ καὶ τοῦ ποι-
-τοῦ συμβάλλουσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς
-κῆς τοῦ Πλάτωνος, ὅστις κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Ε. Ι. ΚΑΡΑΜΑΝΟΛΗΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε. Ι. ΚΑΡΑΜΑΝΟΛΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἐμφανίζεται ὡς διδάσκαλος θεωρητικός καὶ ἀπαθής ἐρευνητής, ὅπως ὁ Δημόκριτος καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλ' ὡς προσωπικότης πονοῦσα καὶ φροντίζουσα διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ διάπλασιν τῶν ἀτόμων καὶ τῆς κοινωνίας. Εἰς τὴν ἑβδόμην ἐπιστολήν του (324 β-θ) μόνος του λέγει πῶς καὶ διὰ τί ἐπεδόθη εἰς τὴν Φιλοσοφίαν. Διὰ τοῦτο εἰς τὸν βίον καὶ τὸν χαρακτῆρά του ἀντικατοπτρίζεται ὅλον τὸ φιλοσοφικὸν αὐτοῦ σύστημα καὶ τοῦτο πάλιν μόνον διὰ τῆς προσωπικότητός του γίνεται κατανοητόν. Τὸ νὰ λέγῃ ὁ Πλάτων ὅτι «οἱ φιλόσοφοι πρέπει νὰ βασιλεύσωσιν, ἢ οἱ βασιλεῖς νὰ φιλοσοφήσωσιν» δὲν εἶναι μόνον ἀξίωμα θεωρητικόν, ἀλλὰ καὶ συναίσθησις βαθεῖα τῶν σχέσεων προσωπικότητος καὶ κοινωνικοῦ συνόλου. Πράγματι δὲ μόνον φιλόσοφοι ὅπως ὁ Πλάτων δύνανται καὶ δικαιοῦνται νὰ ζητήσωσι νὰ βασιλεύσωσι διὰ νὰ τεθῇ τέλος εἰς τὰ κακά». Τοῦτο δὲ πάλιν διότι αὐτὸς μόνον συνεδύαζεν ἐν ἑαυτῷ καὶ κατεῖχεν ὅ,τι χωριστὰ ὡς ἰδιοφυΐαν παρουσίαζον ὁ Σόλων, ὁ Περικλῆς, ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Ἀριστοφάνης. Ἐξ ἄλλου ὅλαι αἱ γραμμαὶ τῆς ἐξελίξεως κατὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν περίοδον διασταυροῦνται καὶ συναντῶνται εἰς τὸν Πλάτωνα. Ἡ ἠθικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φέρει εἰς τὴν πρακτικὴν διὰ τὸν βίον σοφίαν τοῦ Σωκράτους, διὰ τῆς Διαλεκτικῆς ὅμως τοῦ Πλάτωνος ἡ σοφία αὐτὴ ἀναπτύσσεται καὶ ἀκτινοβολεῖ. Εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ Πλάτωνος συναντῶνται οἱ ἀντίποδες, ὁ Ἡράκλειτος καὶ ὁ Παρμενίδης, ὁ Σωκράτης καὶ ἡ Ἀστρονομία, τὰ Μαθηματικὰ καὶ ἡ Φυσιολογία, ὁ λόγος καὶ ἡ «θεία μανία». Ἀπαράλλακτα δηλαδὴ ὅπως εἰς τοὺς Διαλόγους του συνδυάζονται ἡ τραγωδία καὶ ἡ κωμωδία. Συμβαίνει καὶ ἐνταῦθα ὅ,τι ἔλαβε χώραν καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀθηναϊκῆς τέχνης διὰ τοῦ Ἰκτίνου καὶ τοῦ Μνησικλέους, διὰ τοῦ Φειδίου, διὰ τοῦ Πραξιτέλους, διὰ τοῦ Τιμοθέου. Ὅπως ὁ Παρθενών, τὸ Ἐρέχθειον καὶ τὰ Προπύλαια ἑνώνουσι καὶ συνδυάζουσι τὰς διαφόρους μορφὰς διὰ νὰ φέρωσι κάτι τὸ πρωτότυπον καὶ τέλειον εἰς φῶς, οὕτω καὶ ἡ Πλατωνικὴ φιλοσοφία καὶ ἡ ποίησις συνενώνει τὸ τέλειον καὶ πρωτότυπον, τὴν μορφὴν καὶ τὴν ἰδέαν. Ἡ φιλοσοφία καὶ ἰδεολογία τοῦ Πλάτωνος φέρει ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τοὺς οὐρανούς.

«Ὁ Πλάτων», λέγει ὁ Goethe (Materialien zur Geschichte der Farbenlehre) ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὸν κόσμον ὡς μακάριον πνεῦμα, εὐδοκοῦν νὰ διατρίψῃ χρόνον τινὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Δὲν ἐπιθυμεῖ τόσον νὰ γνωρίσῃ τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ἔχει ὑπ' ὄψιν, ἀλλὰ θέλει νὰ χαρίσῃ εἰς αὐτὸν ὅ,τι κατέχει, τοῦ ὁ-

ΔΕΦΕ ΝΙΠΙΟΥ ΕΡΕΥΝΗΤΗΡΙΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ Ε.Π.Ι. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006 Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ποίου ἔχει ἀνάγκην ὁ κόσμος. Εἰσχωρεῖ εἰς τὰ βάθη, μᾶλλον διὰ νὰ πληρώσῃ αὐτὰ διὰ τῆς οὐσίας του, παρὰ διὰ νὰ ἀνερευνήσῃ αὐτά. Κινεῖται πρὸς τὰ ὕψη, μὲ πόθον νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν εἰς τὴν ἀρχήν, ἐξ ἧς ὡρμήθη. Πᾶσα ἐκδήλωσίς του σχετίζεται πρός τι τὸ αἰώνιον ὅλον, αἰωνίως ἀγαθόν, αἰωνίως ἀληθὲς καὶ αἰωνίως καλόν, καὶ τὸν πόθον διὰ τοῦτο προσπαθεῖ νὰ ἀνάψῃ εἰς τὰ στήθη παντὸς ἀνθρώπου. Ὅ,τι λαμβάνει ἐκ τῆς ἐπιγείου ἀνθρωπίνης γνώσεως, δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι διαλύεται εἰς τὴν Μέθοδον αὐτοῦ καὶ διδασκαλίαν». Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐντύπωσις τοῦ γερμανοῦ ποιητοῦ Γκαῖτε ἐκ τῆς μελέτης τοῦ «Τιμαίου» τοῦ Πλάτωνος. Ἴσως ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς νὰ μὴν εἶναι καθ' ὅλα ἐπιτυχής, διότι λησμονεῖ τὸν Ἐπιστήμονα, τὸν Μαθηματικόν, τὸν Νομοθέτην καὶ ἀναμορφωτὴν τῆς κοινωνίας Πλάτωνα, καὶ προδίδει ἀντίληψιν τῆς ἐποχῆς τοῦ Γκαῖτε ἐπικρατήσασαν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ποσειδωνίου ἀκόμη. Ὅπως δήποτε ὅμως γίνεται φανερὸν πῶς καὶ πόσον ὁ μέγας ποιητὴς τῆς Γερμανίας ἐξετίμησε τὸν Πλάτωνα ἀντιληφθεὶς τὸ ὕψος του, τὸ ὁποῖον ἄλλοι, ὅπως ὁ λόρδος Βύρων κλπ., δὲν κατώρθωσαν νὰ ἴδουν. Χαρακτηριστικώτατος εἶναι καὶ πίναξ τοῦ μεγάλου ζωγράφου Ραφαήλ, γνωστὸς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν», ὅπου ὁ Πλάτων παριστάνεται ἀτενίζων πρὸς τὸν Οὐρανόν, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης κάτω βλέπων πρὸς τὴν γῆν καὶ τὸν ὑπάρχοντα κόσμον.

ς') *Ἀνδριάντες καὶ Προσωπογραφίαι τοῦ Πλάτωνος.*

Ἀνδριάντες ἢ εἰκόνες τοῦ Πλάτωνος ἀναμφισβητήτου γνησιότητος καὶ πιστῆς ἀποδόσεως δὲν ὑπάρχουσι δυστυχῶς, ἢ δὲν ἦλθον εἰς φῶς ἀκόμη. Ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου Σιλανίωνος κατὰ παραγγελίαν Πέρσου τινος Μιθριδάτου (;) κατασκευασθεὶς καὶ δωρηθεὶς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἀνδριὰς τοῦ φιλοσόφου (Πρβλ. Sitzungsberichte τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου 1904, τόμ. 85) δὲν ἀνευρέθη εἰσέτι. Αἰτίαν τούτου ἀποτελεῖ φαίνεται καὶ ἡ κατὰ παλαιοτέρους χρόνους ἐπικρατήσασα σύγχυσις καὶ ἀταξία ὡς πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Πλάτωνος. Οὕτω, ἐνῷ ὁ Κικέρων ἀναφέρει ὅτι εἶχε στήσει τοιοῦτον εἰς ἓν κτῆμα του, καὶ ὁ Ὀλυμπιόδωρος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι πολλαχοῦ ὑπῆρχον ἀνδριάντες τοῦ Πλάτωνος, ἐξηκριβώθη ἀργότερον ὅτι πολλοὶ ἀνδριάντες καὶ προτομαὶ φέρουσαι τὴν ἐπιγραφὴν «Πλάτων» δὲν ἦσαν γνήσιοι, διότι τὸ ὄνομα «Πλάτων» ἐγράφη ἐπ' αὐτῶν πολὺ ἀργότερον. Πρό-

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Ν. Κ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ 2006